

Sborník prací filosofické fakulty brněnské university G 36

Brno, FF MU 1994, 112 s.

Eduard Urbánek (ed.): Proměny současné sociologie (Acta Universitatis Carolinae, Studia sociologica X)

Praha, UK 1994, 121 s.

Osudy fakultních sborníků a akt nebývají slavné: málo se o nich ví, téměř se o nich nepíše a málokdo je čte. Bývá tomu tak proto, že sborníky a akta se občas stávaly odkladištěm prací přípravných a jinak málo publikovatelných, ač v čase normalizačním tu a tam poskytovaly šanci i těm, kteří třeba do ctihodného a ideologicky střeženého *Sociologického časopisu* nesměli. Ty časy jsou ty tam a o dvou sbornících, jež vydaly shodou okolností v tomtéž roce dvě z nejvýznamnějších kateder sociologie v českých zemích platí, co shora povězeno: neví se o nich, ergo se nečtou. V těchto případech by to byla nepochybně škoda, i když nikoliv rovnou tragédie: přípravný ráz některých studií je zřejmý (Keller, Šubrt, Mareš, snad i Suša) a dnes dokonce ex post viditelný a prokazatelný (Keller), informativní akcenty převažují (Urbánek, Marada, Keller, zčásti Volek), jakýkoliv pokus o polemiku či vědecký spor s kýmkoliv chybí zcela. A přesto ani v jednom, ani v druhém případě zahloubané studium neznamená promarněný čas: zejména adeptům sociologie nutno vše doporučit.

Brněnský sborník začíná dvěma studii o chudobě, teoretičtější z pera Petra Mareše usiluje o vysvětlení konsenzuálního pojetí chudoby. Protože jediná práce, kterou autenticky k tématu znám, totiž studie Spickerova, v textu i bibliografii figuruje, usuzuji jistě pouze zcela pravděpodobnostně, že jde o studii dobře fundovanou, v každém případě instruktivně napsanou a lze se pouze těšit, až Mareš své téma uchopí komplexněji v knižním tvaru. Práce Libora Musila patří snad do oblasti historické demografie či historické sociologie (nikoliv ovšem ve smyslu paradigmatu neomarxistického à la Charles Tilly nebo Theda Skocpol), pokouší se totiž ukázat problém chudoby v Československu mezi dvěma válkami: počín všestranně záslužný, empiricky obohacující, a dokonce politicky aktuální. Musil totiž pře-

svědčivě dokládá kontinuitu v řešení problému chudoby tehdy a dnes, což je zjištění v mnoha ohledech jistě zajímavé.

K jiné kategorii prací patří studie Jaromíra Volka *Pojem šílenství v kontextu díla Michela Foucaulta*, text je to zasvěcený, poučený a zejména v kapitole věnované dekonstrukci pojmu šílenství velice podnětný. Samo téma je jistě nenové, text je napsán zřetelně před českým vydáním Foucaultova díla, takže jistě s cíli také informativními. Do postmoderního mlýna sice Volek svou troškou přispívá (a kvalifikovaně), ale stále uvnitř postmoderního diskursu, z něhož jednou lapenému vystoupit, zdá se, téměř nelze. Radostně konstatuji, že Volkovi nelze vytýkat jazykový ezoterismus tak milovaný filozofickými postmodernisty tu i cizozemskými.

Jana Kellera úvaha o Randallu Collinsovi co reprezentantu sociologie mezi „tradici a perspektivou“ je z rodu prací dobře informovaných a řekl bych „promyšleně intencionálních“. Collins je Kellerovi (jako ostatně i jindy a jinde) záminkou k tomu, aby promýšlel své problémy základní – problémy mikro-makro relace, racionality, trhu a směny, role rituálů a zde dokonce téma emoce versus poznání. Nicméně přípravnost je příliš citelná – o Collinse jde až na n-tém místě. Ostatně chybí mi v tomto kontextu práce, která snad již Kellerovi dostupná být mohla, totiž *Sociological Insight* s příznačným vševysvětlujícím podtitulem *An Introduction to Non-Obvious Sociology* (1. vyd. 1982, 2. vyd. 1992). Zde je razantně zformulována dnes asi základní collinsovská teze o nonracionálním původu lidské racionality etc. Ostatně o čem jiném je vlastně Kellerova *Nedomyšlená společnost*, jejíž první kapitola je zjevnou, byť snad nevědomou variací na collinsovské téma? Neobviňuji z plagiátu (tento přístup je „ve vzduchu“), ani nedokládám svou „sečtělост“, ukazují na opomenuté souvislosti pro budoucí čtenáře Collinse – v té „nesamozřejmé sociologii“ jsou totiž krásné kapitoly o sociologii Boha, paradoxech moci, normalitě zločinu, lásce a vlastnictví a možnostech sociologie při tvorbě umělé inteligence (Collinsova teze: *kdybychom někdy přistoupili ke konstrukci počítače s lidskou inteligencí, musel by ho programovat sociolog...* dodávám – ale který? jaký? či?).

Poslední text z pera Radima Marady je věnován výkladu, rozboru a komentáři ke knize Jean L. Cohenové a Andrew Arata *Civil Society and Political Power* (MIT Press, 1992). Knihu napsali američtí učitelé znalí Maradovi z New School, text je snad i výrazem poděkování za péči, kterou mu věnovali. V každém případě je inteligentním průvodcem po knize, jež má 771 stran a váží 1,32 kg (údaj můj), jde tedy o špalek více než úctyhodný. A nesmírně sporný a obsažný – není významné osobnosti, která by se tématu občanské společnosti teoreticky nedotknula, jež by chyběla, výklad je autorsky silný a Marada se v tématu sám pohybuje volně. Rámec informace však příliš nepřekračuje – ale kdyby si naši „zasvěcení novináři“ typu Ladislava Jakla (jejichž bezbřehá arogance ve vztahu k sociálním vědám je o to méně pochopitelná, oč déle v čele Lidových novin sedí Václav Bělohorský) Maradovu informaci přechetli, možná by se trochu mírnili ve svých bohorovných soudech (popravdě tomu moc nevěřím, spíše by Arata s Cohenovou označili za pohůnky ruského velmocenského imperialismu nebo stoupence havlovského sentimentalismu, jak libo). Občanská společnost není laciné politikum situované na kontinuu Klaus-Havel, ale velice vážný problém moderní demokracie od časů nejméně Rousseauových.

Pražská *Acta* mají souhrnný ambiciózní titul *Proměny současné sociologie*, editoval je senior pražské akademické sociologie Eduard Urbánek a editoval dobře: hlas (relativně) mladých zazněl naplno a nesmyslnost politického kádrování se vyjevila zcela zřetelně. Chci říci – kde kádrovali příliš, nejednou také o příliš mnoho přišli: ve vědě jedinou exkulpaci je tvořivý čin. Samozřejmě, že nechci přehánět – pražská *Acta* jsou zhruba na srovnatelné úrovni s brněnskými, mají punc teoretické akademičnosti (a proč ne?), ale i místy teoretického rozletu. To rozhodně platí o studii Olega Suši věnované současné ekologické krizi, která je postupně oprostěna od sušovské ezoterické dikce a sděluje, co sdělití chce – vše podstatné o vztahu ekologické krize a modernity (literatura je sama o sobě impozantní). Pilný a sečtělý Jiří Šubrt se vrhl na téma paměti co sociologického problému, což souvisí s jeho zájmem o sociologické problémy času. Jeho výklad je soustředěný a vcelku úplný – jen

v jedné věci nemá pravdu: že sociologický výzkum paměti je zatím spíše jen okrajovou záležitostí. Nechci nostalgicky nýt po časech, kdy jsme věděli o literatuře polské více než o kterékoliv jiné, ale musím připomenout, že Poláci (přesněji – Polky: Pawelczynska, Skarga a Tarkowska) se po léta tématu času i sociální paměti systematicky věnují. Naposledy Elżbieta Tarkowska v knize *Czas w życiu Polaków* (IFiS PAN, 1992), což je spíše studie o národním charakteru – ale o čem jiném by sociologie sociální paměti (kolektivní) vlastně měla být? Jitka Havlová se vrací k fenoménu rozdrobené práce – ukazuje, jak některá sociologická témata prostě z povahy věci nestárnou, jakkoliv se povaha práce, její smysl i skladba zásadně změnily.

Text Eduarda Urbánka o Jeffrey Alexanderovi (přednesený tuším na sjezdu Masarykovy sociologické společnosti) patří k jeho standardním informativním textům osvědčujícím hlubokou znalost „interního světa“ západní sociologie. Chybí mi nicméně alespoň náčrt Alexanderova pojetí „multidimenzionální sociologie“ z roku 1982, leccos by se vysvětlilo jednodušeji. Studie Ivana Muchy se týká problému dnes v literatuře dosti diskutovaného, totiž jak se vztahuje Simmel k postmodernitě, závěr jeho kultivované stati vyznívá sice nikoliv úplně překvapivě, nicméně velice přesvědčivě – pokud se Simmel stal „miláčkem postmoderny“, pak neoprávněně, omylem a nedorozuměním. Dodám, že taková nedorozumění jsou nicméně v sociologii občas plodná a inspirující.

Studie Vladimíra Müllera o národním státu a společnosti se zcela nepochybně dotýká po jistou dobu již diskutovaného, ale zcela zásadního tématu – v dikci Müllerově –, zda je národní stát politováníhodným monstrem, ke kterému lidská společnost nedopatřením dospěla, nebo funkčně logickým institucionálním nástrojem, s nímž se nedá nic dělat. Müllerova studie by byla teoreticky asi nejpronikavějším textem celého sborníku, kdyby zcela nezbytným předpokladem jejího studia nebyla znalost angličtiny, němčiny, francouzštiny – ve všech těchto jazycích Müller cituje, aniž překládá. Přiznávám, že německy nečtu, a tak mi půlka textu zůstala nesrozumitelná. O jiných čtenářích pak předpokládám, že Durkheim ve fran-